

Παρισινή Κομμούνα 1871

του **Uwe-Jens Heuer**

Μετάφραση - Επιμέλεια: **Παναγιώτης Γαβάνας**

Η σημασία που απέδιδαν οι Μαρξ και Ένγκελς στις εμπειρίες της Παρισινής Κομμούνας, φαίνεται σε τελική ανάλυση και από το γεγονός, ότι κυρίως εξαιτίας της το 1872, στον Πρόλογο της νέας έκδοσης του Μανιφέστου, ανακοίνωσαν το Πρόγραμμα σε κάποια σημεία ως ξεπερασμένο (MEW 18/96)

Αυτό που προκάλεσε την Κομμούνα ήταν ο γερμανο-γαλλικός πόλεμος, η άδοξη κατάρρευση της αυτοκρατορίας του Ναπολέοντα ΙΙΙ. Στις 31 Οκτωβρίου εξαιτίας φημών, προέκυψε μέσω μιας προτιθέμενης ανακωχής με το σύνθημα «Ζήτω η Κομμούνα, θέλουμε όπλα», η πρώτη μεγάλη μαζική ενέργεια, η οποία όμως για μια ακόμη φορά έγινε δυνατό να ηττηθεί. Η μοναδική ένοπλη δύναμη στο Παρίσι ήταν η Εθνική Φρουρά στην οποία ανήκαν όλοι οι άνδρες του Παρισιού. Στις 28 Ιανουαρίου 1871 αποφασίστηκε ανακωχή, στις 24 Φεβρουαρίου σχηματίστηκε μια Κεντρική Επιτροπή της Εθνικής Φρουράς, στην οποία δεν ανήκαν γνωστά πρόσωπα. Μετά την επικύρωση της ανακωχής από την Εθνική Συνέλευση, η οποία συνεδρίασε στο Μπορντό, διατάχθηκε ο αφοπλισμός της Εθνικής Φρουράς. Επιχειρώντας να παρθούν τα 250 κανόνια από την Εθνική Φρουρά, ξέσπασε η εξέγερση. Ο αρχηγός του κράτους και η κυβέρνηση διέφυγαν στις Βερσαλλίες ακολουθούμενοι από τους δημοσίους υπαλλήλους. Η γραφειοκρατική-στρατιωτική κρατική μηχανή σταμάτησε τη δραστηριότητά της.

Η Κεντρική Επιτροπή της Εθνικής Φρουράς παρέδωσε την εξουσία στις 26 Μαρτίου στην εκλεγμένη παρισινή λαϊκή αντιπροσωπεία, στην Κομμούνα. Στα 85 μέλη της –μεταξύ αυτών 25 εργάτες– εναπόκεινταν τώρα το καθήκον να οργανώσουν μια νέα εξουσία. Ο Μαρξ και ο Ένγκελς είχαν από πριν στραφεί αποφασιστικά ενάντια σε μια τέτοια κατάληψη της εξουσίας. Ο Μαρξ, σε μια επιστολή του Γενικού Συμβουλίου της 1ης Εργατικής Διεθνούς στις αρχές του 1870, το σχέδιο της οποίας γράφηκε από τον ίδιο, έβλεπε μόνο στην Αγγλία «έναν μοχλό για μια σοβαρή οικονομική επανάσταση». Σε μια επιστολή του προς τον Ένγκελς στις 12 Φεβρουαρίου, γράφει, ότι η Γερμανία είναι πολύ πιο ώριμη [για ένα κοινωνικό κίνημα] απ' ό,τι η Γαλλία και ότι [αυτό] υπερβαίνει τις δυνάμεις των Γάλλων (MEW 16/386; 32/443). Στις 9 Σεπτεμβρίου 1870 το Γενικό Συμβούλιο δήλωσε ότι κάτω από τις συγκεκριμένες συνθήκες η κατάληψη της εξουσίας αποτελεί «μια απελπισμένη τρέλα». Οι γάλλοι εργάτες δεν πρέπει «να κυριαρχούνται από τις εθνικές αναμνήσεις του 1792» (MEW 17/277).

Η Παρισινή Κομμούνα μέχρι την αιματηρή καταστολή της διήρκεσε μόνο 72 ημέρες. Διέλυσε τον μόνιμο στρατό, εγγυήθηκε την απόλυτη αυτονομία όλων των δήμων της Γαλλίας. Καθόρισε τη μέγιστη αμοιβή των μελών της και των υπαλλήλων σύμφωνα με το εισόδημα ενός καλοπληρωμένου εργάτη, χώρισε την εκκλησία από το κράτος, αφαίρεσε τα θρησκευτικά σύμβολα από τα σχολεία, κατάργησε την νυχτερινή εργασία για τους βοηθούς αρτοποιούς καθώς και όλα τα χρηματικά πρόστιμα και τις κρατήσεις μισθών που επιβλήθηκαν στους χώρους εργασίας. Τα εργοστάσια που εγκαταλείφθηκαν από τους εργοδότες τους

θα έπρεπε να τεθούν σε λειτουργία από τους εργαζόμενους.

Υπήρξαν πολλές παραλείψεις και σκοπιμότητες. Ο Μαρξ έκανε κριτική κυρίως για το ότι δεν έγινε αμέσως πορεία προς τις Βερσαλλίες καθώς και ότι δεν έγινε η κατάληψη της Τράπεζας της Γαλλίας. Αργότερα, τον Φεβρουάριο του 1881 ο Μαρξ έγραψε, τώρα όμως εντελώς διαφορετικά, ότι κάποτε «θα μπορούσε να επιτευχθεί... με μια μικρή ποσότητα common sense [κοινή λογική]... ένας συμβιβασμός με τις Βερσαλλίες ωφέλιμος για το σύνολο των λαϊκών μαζών» (MEW 35/160). Ο Ένγκελς στην εισαγωγή του στους «Ταξικούς αγώνες στη Γαλλία» το 1895 αποφάνθηκε παρόμοια: «Όπως άκαρπος παρέμεινε ο αιφνιδιασμός το 1848, εξίσου άκαρπη ήταν και η νίκη που χαρίστηκε το 1871» (ό. π. 22/517).

Στο γραπτό του όμως σχετικά με τον «Εμφύλιο πόλεμο στη Γαλλία» ο Μαρξ αναφέρθηκε πολύ λίγο στα λάθη και τις προχειρότητες. Αυτό δεν οφειλόταν μόνο στην υπεράσπιση της Κομμούνας από τον εχθρό. Ο Μαρξ έβλεπε στην Κομμούνα κυρίως μια επιβεβαίωση του θεωρητικού του σχεδίου. Για αυτόν η Κομμούνα ήταν το κοσμοϊστορικό πείραμα, μέσω του οποίου επιβεβαιώθηκε η ορθότητα της θεωρίας του. Ήταν δυνατό, αν και μόνο για 72 ημέρες, να διαμορφωθεί μια τάξη [Ordnung] χωρίς την παλιά γραφειοκρατική-στρατιωτική μηχανή. Η εργατική τάξη ανέπτυξε αυθόρμητα, χωρίς να ξεκινά από τη μαρξική θεωρία, μορφές οι οποίες μπόρεσαν να αντικαταστήσουν το κράτος. Αυτό ήταν το βασικό συμπέρασμα που έβγαλε ο Μαρξ. Για αυτό επιχείρησε, όπως έγραψε ο Ένγκελς στον Μπέρνσταϊν το 1884, να πιστώσει «στις μη-συνειδητές τάσεις της Κομμούνας, περισσότερο ή λιγότερο συνειδητά σχέδια» (MEW36/79) και να παρουσιάσει έτσι ένα σχέδιο του πολιτικού μέλλοντος.

Ο Μαρξ συνόψισε ακόμη μια φορά τις αναλύσεις της «18ης Μπρυμαίρ» σχετικά με την συγκεντρωτική εξουσία του αστικού κράτους, οι οποίες βρίσκονταν ήδη είκοσι χρόνια πίσω. Η Παρισινή Κομμούνα έδειξε στον Μαρξ τη δυνατότητα μιας μη-κρατικής τάξης [πραγμάτων] και επομένως, αυτή μιας κοινωνικής αντί μόνο μιας πολιτικής επανάστασης. Η εργατική τάξη «δεν [μπορεί] απλά να θέσει υπό την κατοχή της την έτοιμη κρατική μηχανή και να την θέσει σε κίνηση για τους δικούς της σκοπούς». Το καθολικό εκλογικό δικαίωμα θα έπρεπε «να χρησιμεύει στο λαό, ο οποίος συντάσσεται σε Κομμούνες, όπως και το ατομικό εκλογικό δικαίωμα χρησιμεύει σε κάθε εργοδότη, στο να επιλέγει τους εργάτες, τους επιτηρητές και τους λογιστές για την επιχείρησή του». Το καθεστώς της Κομμούνας θα «έδινε πίσω στο κοινωνικό σώμα όλες τις δυνάμεις, που μέχρι τώρα ροκάνιζε το παράσιτο “κράτος”, το οποίο τρέφεται από την κοινωνία και εμποδίζει την ελεύθερή της κίνηση» (MEW 17/336-341). Στο πρώτο σχέδιο μάλιστα που αφορούσε στο κράτος, γινόταν λόγος για «Boa constrictor» **[1]** ο οποίος περισφίγγει το σώμα της κοινωνίας. Επιπλέον, η Κομμούνα εκεί είχε χαρακτηριστεί ως μια «επανάσταση ενάντια στο ίδιο το κράτος, ενάντια σ' αυτή την υπερφυσική αποβολή [Fehlgeburt] της κοινωνίας». «Δεν ήταν μια επανάσταση για την μεταβίβαση της κρατικής εξουσίας από ένα τμήμα της κυρίαρχης τάξης σε ένα άλλο, αλλά μια επανάσταση για να τσακίσει αυτή την αποκρουστική μηχανή της ίδιας της ταξικής κυριαρχίας» (ό. π. 538, 541). Βασικά συστατικά στοιχεία της νέας τάξης [Ordnung] χωρίς κρατική μηχανή, ήταν η αντικατάσταση του μόνιμου στρατού από τον ένοπλο λαό, η Κομμούνα όχι ως κοινοβουλευτικό, αλλά ως εργαζόμενο σώμα, τα μέλη της που ήταν υπόλογα και ανά πάσα στιγμή ανακλητά, η δουλειά στο δημόσιο με εργατικό μισθό και η τοπική αυτοκυβέρνηση, η οποία «δεν είναι τώρα πλέον αντίβαρο απέναντι στην κρατική εξουσία, έχοντας γίνει περιττή» (ό. π. 338 - 341).

Ο Μαρξ ανέγειρε όλο το οικοδόμημα αυτού του σχεδίου της νέας πολιτικής τάξης [Ordnung] χωρίς κράτος πάνω σε μια αβέβαιη βάση. Αυτό δεν αφορούσε μόνο τις κάποτε ευνοϊκές συνθήκες, αλλά κυρίως τις προς λύση πολιτικές και οικονομικές αντιφάσεις. Ο Μαρξ είχε ζητήσει τη χρήση βίας ενάντια στους εχθρούς της Κομμούνας, πως όμως μπορούσε να συμβιβαστεί αυτή με την επιδιωκόμενη άμεση δημοκρατία; Πως σχετιζόταν το σχέδιο της Παρισινής Κομμούνας με την ασκούμενη από το προλεταριάτο δικτατορία; Ακόμη πιο δύσκολο ήταν το ζήτημα που αφορούσε στην οικονομική ανάπτυξη. Η Κομμούνα δεν εξάλειψε την ταξική πάλη, αλλά ήθελε την «απαλλοτρίωση των απαλλοτριωτών». Η εργατική τάξη [κατά τον Μαρξ] ξέρει, ότι «πρέπει να διεξάγει μακρούς αγώνες, μια ολόκληρη σειρά ιστορικών προτσές, μέσω

των οποίων αλλάζουν ολοκληρωτικά τόσο οι άνθρωποι όσο και οι συνθήκες. Δεν πρέπει να πραγματοποιήσει ιδεώδη, πρέπει μόνο να απελευθερώσει τα στοιχεία της νέας κοινωνίας, που έχουν ήδη αναπτυχθεί στη μήτρα της καταρρέουσας αστικής κοινωνίας» (ό. π. 342 επ.). Στο πρώτο σχέδιο ο Μαρξ έκανε ακόμη πιο σαφή λόγο για το ότι η Κομμούνα δημιουργεί το ενδιάμεσο στάδιο στο οποίο η ταξική πάλη «μπορεί να διατρέξει τις διάφορες φάσεις της με τον πιο οικονομικό και πιο ανθρώπινο τρόπο». Η Κομμούνα μπορεί να προκαλέσει τόσο βίαιες αντιδράσεις όσο και βίαιες επαναστάσεις, επομένως και «σποραδικές εξεγέρσεις ενάντια στους δουλοκτήτες» (ό. π. 545 επ.). Ο Μαρξ ανέπτυξε το εναλλακτικό του σχέδιο απέναντι στο αστικό κρατικό καθεστώς ως δυνατότητα, όχι ως αποδεδειγμένη αναγκαιότητα. Έπρεπε να δοκιμαστεί ακόμη στη πράξη.

Η νέα πρόσληψη του σχεδίου-Κομμούνα από τον Λένιν και η αλλαγή πορείας

Το σχέδιο-Κομμούνα ελήφθη και πάλι στη ρωσική Οκτωβριανή Επανάσταση. Η πορεία των γεγονότων, η διάθεση να εξαλειφθεί βίαια μια κοινωνία η οποία από το 1914 ήταν υπεύθυνη για τόσες τερατωδίες, να κηρυχτεί εμφύλιος πόλεμος στον πόλεμο, η σκληρότητα επίσης με την οποία πραγματοποιήθηκαν οι αντιπαραθέσεις κυρίως στη Ρωσία και την Σοβιετική Ένωση, όλα αυτά δεν μπορούν να ερμηνευτούν χωρίς τον Πρώτο Παγκόσμιο πόλεμο, ο οποίος σφράγισε μια ολόκληρη γενιά.

Ο παγκόσμιος πόλεμος, όσο περισσότερο διαρκούσε, προκαλούσε ένα αντι-κίνημα. Αν αρχικά οδήγησε σε όλες τις χώρες σ' ένα ξέσπασμα εθνικισμού, στη συνέχεια αυξάνονταν και οι αντίρροπες δυνάμεις. Και όπως πολύ νωρίς, μόνο ο Λένιν διέκρινε ότι ακριβώς στη Ρωσία υπήρχε η δυνατότητα να τεθεί ένα τέλος στον πόλεμο μέσω της επανάστασης. Στις 27 Φεβρουαρίου 1917 με την εξέγερση των εργατών και των στρατιωτών, ανατράπηκε η δυναστεία των Ρομάνοφ. Παντού σχηματίστηκαν σοβιέτ αντιπροσώπων των εργατών και στρατιωτών. Παράλληλα με τα σοβιέτ προέκυψαν κυβερνήσεις συνασπισμού αποτελούμενες από αντιπροσώπους των αστικών κομμάτων, των μενσεβίκων και των σοσιαλεπαναστατών, οι οποίες από τις 7 Ιουλίου επέλεξαν ως πρωθυπουργό τον Αλεξάντερ Φιοντόροβιτς Κερένσκι. Ο Λένιν σ' αυτή τη «δυαδική εξουσία» είδε τη δυνατότητα να μεταβεί η δημοκρατική επανάσταση σε σοσιαλιστική. Έπιασε [το νήμα] της Ιστορίας, μολαταύτα, όχι πλέον όπως παλιότερα από τους Γιακωβίνους, αλλά από την Παρισινή Κομμούνα. Λίγες ημέρες πριν την αναχώρησή του από την εξορία του στην Ελβετία [με κατεύθυνση] προς τη Ρωσία, ο Λένιν για πρώτη φορά διατύπωσε το σχέδιο της Παρισινής Κομμούνας ως ένα πρόγραμμα που βρίσκεται στην ημερήσια διάταξη, δηλαδή την αντικατάσταση της κρατικής μηχανής από «την άμεση εξουσία των ένοπλων και οργανωμένων εργατών» [2]. Στις ξακουστές Θέσεις του Απρίλη, τις οποίες ανακοίνωσε ο Λένιν αμέσως μετά την άφιξή του στη Ρωσία, αποδέχτηκε πλήρως αυτό το σχέδιο. Ζήτησε αντί της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας «κατάργηση της αστυνομίας, του στρατού, της υπαλληλοκρατίας, μισθό σε όλους τους δημοσίους υπαλλήλους, οι οποίοι πρέπει χωρίς εξαίρεση να μπορούν να εκλεχθούν και να καθαιρεθούν και να μην λαμβάνουν περισσότερα από το μέσο μισθό ενός καλού εργάτη», όπως επίσης την εθνικοποίηση όλης της γης, τη συγχώνευση όλων των τραπεζών σε μια εθνική τράπεζα, τον έλεγχο της συνολικής παραγωγής (LEW 24/5-6). Η εξουσία αυτή, έγραψε λίγο αργότερα ο Λένιν, είναι μια επαναστατική δικτατορία, δηλαδή μια «εξουσία η οποία στηρίζεται άμεσα πάνω στην επαναστατική κατάληψη της εξουσίας... και όχι πάνω σ' έναν νόμο που εκδόθηκε από μια συγκεντρωτική κρατική εξουσία». Ο Λένιν παραθέτει μάλιστα τη διατύπωση του Ένγκελς, ότι κατά μια άποψη, αυτή «δεν θα είναι πλέον ένα κράτος με την πραγματική έννοια» (ό. π. 20, 52 επ.). Ενόσω αρκετοί από τους ηγέτες μπολσεβίκους έβλεπαν τη στροφή του Λένιν με επιφύλαξη, ο Τρότσκι υποστήριξε αμέσως τη θέση του Λένιν, παραιτούμενος από την μέχρι τότε ειδική θέση του [3].

Τον Αύγουστο του 1917 ο Λένιν με το έργο του «Κράτος και επανάσταση» έθεσε τον στόχο, «μέσω της αποκατάστασης της αληθινής μαρξικής διδασκαλίας για το κράτος» να δώσει τη θεωρητική βάση της άμεσα επικείμενης επανάστασης σε σύνδεση με μια αντιπαραθέση με τον «καουτσκισμό» (ό. π. 25/397 επ.). Αναφέρθηκε με μεγάλη λεπτομέρεια στα έργα των Μαρξ και Ένγκελς. Εδώ, βρίσκεται εκ νέου στο επίκεντρο το σχέδιο της Κομμούνας. Στο ερώτημα, αν μια τέτοια αυτοκυβέρνηση του λαού είναι ουτοπία,

απαντά: «Ο καπιταλιστικός πολιτισμός δημιούργησε τη μεγάλη παραγωγή, εργοστάσια, σιδηροδρόμους, ταχυδρομεία, τηλέφωνα κ.α. και πάνω σ' αυτή τη βάση οι περισσότερες λειτουργίες της παλιάς "κρατικής εξουσίας" απλοποιήθηκαν τόσο... που τις λειτουργίες αυτές μπορούν να τις ασκήσουν όλοι οι άνθρωποι που γνωρίζουν ανάγνωση και γραφή» και δε μπορεί τώρα πλέον να γίνει λόγος για προϊσταμένους (ό. π. 433). Ένα συγκεκριμένο ξένο σώμα στην επιχειρηματολογία σχημάτιζε η αναφορά στην «Κριτική του Προγράμματος της Γκότα». Στην πρώτη φάση του κομμουνισμού [κατά τον Λένιν] το αστικό δίκαιο παραμένει ως ρυθμιστής και μαζί μ' αυτό και το αστικό κράτος, «επειδή το δίκαιο δεν είναι τίποτα χωρίς έναν μηχανισμό, ο οποίος θα ήταν σε θέση να επιβάλει την τήρηση των κανόνων δικαίου» (ό. π. σ. 481, 485). Τώρα είναι αναγκαία η λογιστική και ο έλεγχος. «Η συνολική κοινωνία θα γίνει ένα γραφείο και ένα εργοστάσιο με την ίδια εργασία και τον ίδιο μισθό», κάτι που δε σημαίνει τίποτα λιγότερο από το ιδεώδες μας, όμως είναι αναγκαία ως βαθμίδα (ό. π. 488). Σε ένα άλλο σημείο γινόταν λόγος, για το ότι πρέπει να συνδεθεί το κράτος-Κομμούνια με τα επιτεύγματα του κρατικού καπιταλισμού. «Ο σοσιαλισμός δεν είναι τίποτα άλλο παρά κρατικό-καπιταλιστικό μονοπώλιο, το οποίο χρησιμοποιείται προς όφελος όλου του λαού». Πρέπει «να φτάσουμε τις πιο προηγμένες χώρες και οικονομικά να τις ξεπεράσουμε» (ό. π. 369 επ., 375).

Τα έργα αυτά του Λένιν χαρακτηρίζονται από εσωτερική αντιφατικότητα. Από τη μια πλευρά θα πρέπει να δημιουργηθεί ένα «κράτος-Κομμούνια», ένα κράτος το οποίο δεν είναι πλέον ουσιαστικά κράτος, απ' την άλλη πλευρά θα πρέπει να παραμένει το αστικό δίκαιο, γίνεται λόγος για κρατικο-καπιταλιστικό μονοπώλιο, για ένα γραφείο και ένα εργοστάσιο. Ο Λένιν ήθελε απ' τη μια πλευρά να ανταποκριθεί στις βαθιές επιθυμίες των ανθρώπων που υπέφεραν από τον πόλεμο, την αντιδραστική υπαλληλοκρατία, την κυριαρχία των γαιοκτημόνων, αποχαιρετίζοντας το «παρασιτικό κράτος» και ως εκ τούτου να καλέσει τις μάζες για επανάσταση, απ' την άλλη πλευρά ήθελε να νομιμοποιήσει στη διεθνή συζήτηση των μαρξιστών την επανάστασή «του». Και στην ουσία γνώριζε ότι χωρίς δικτατορία, χωρίς κρατική ιδιοκτησία αυτό δεν θα συνέβαινε, κάτι που αναγκαστικά αντέφασκε στην αυτοκυβέρνηση. Όσο περισσότερο πλησίαζε η ώρα για την κατάληψη της εξουσίας, τόσο περισσότερα καθήκοντα μεταβιβάζονταν από τον ρεαλιστή Λένιν στο «κράτος-Κομμούνια», το οποίο απειλούσε να ανατινάξει το σχέδιο της Κομμούνιας.

Μετά την ανατροπή της προσωρινής κυβέρνησης στις 7 Νοεμβρίου 1917, υπήρξε ένα κύμα ίδρυσης σοβιέτ σε όλη τη χώρα. Το κράτος-Κομμούνια φαινόταν ότι έγινε πραγματικότητα. Πολύ γρήγορα όμως αναπτύχθηκε η ανάγκη για δημιουργία ενός ιδίου μηχανισμού της νέας εξουσίας. Την αρχή έκανε ο νεοσυσταθείς Κόκκινος Στρατός. Στη συνέχεια ο Λένιν, στο γραπτό του «Τα άμεσα καθήκοντα της σοβιετικής εξουσίας» τον Απρίλιο του 1918, δεν είχε περάσει ούτε μισό έτος από την έναρξη της επανάστασης, έθεσε με ιδιαίτερη αποφασιστικότητα το ζήτημα της πειθαρχίας για τη συνολική διαχείριση, για τη λαϊκή οικονομία. Ταυτόχρονα ζήτησε να κερδηθούν οι αστοί ειδικοί «μέσω ιδιαίτερα υψηλών μισθών» με «απόκλιση από τις αρχές της Κομμούνιας» (ό. π. 27/239). Από τη μηχανική μεγάλη βιομηχανία θα προέκυπτε αναγκαστικά η «απαραίτητη και αυστηρή ενότητα θέλησης... η οποία διευθύνει τη συνολική εργασία εκατοντάδων, χιλιάδων και δεκάδων χιλιάδων ανθρώπων» μέσω της υπόταξης «στη θέληση ενός ατόμου» (ό. π. 259). Ο Λένιν ήθελε να συνδέσει αυτή τη δικτατορική διεύθυνση με τον έλεγχο από τα κάτω, έβλεπε εδώ μια πραγματοποίηση της αρχής του δημοκρατικού συγκεντρωτισμού. Όμως γνώριζε φυσικά ακριβώς, ότι έτσι πραγματοποιούσε μια βασική αλλαγή πορείας σε σύγκριση με τις προεπαναστατικές αναγγελίες.

Αυτό έγινε αμέσως σαφές από κριτικούς. Ο Νικολάι Ιβάνοβιτς Μπουχάριν δημοσίευσε μια ευμενή κριτική για το «Κράτος και επανάσταση». Ο Λένιν του απάντησε ψυχρά και αποφασιστικά «ότι ο Μπουχάριν αυτό που έπρεπε να δει κανείς, το παρέβλεψε, και αυτό συνέβη για το λόγο, ότι τη βιβλιοκριτική του την έγραψε τον Απρίλιο, όμως παρέθεσε αυτό, που τον Απρίλιο είχε ήδη ξεπεραστεί, κάτι που ανήκει στο χθες, δηλαδή, ότι το παλιό κράτος πρέπει να τσακιστεί». Ιδιαίτερα εξοργισμένα, οι αριστεροί κομμουνιστές [κατά τον Λένιν] πρέπει να μάθουν τη διεκδίκηση του σοσιαλισμού από τους διοργανωτές των τραστ, αλλά μόνο αυτοί κατέχουν στη πράξη την οργάνωση των γνώσεων που μάς λείπουν. Χωρίς μια τέτοια

ριζοσπαστικότητα του ζητήματος που τίθεται, η επανάσταση θα είχε παραμείνει στο έτος 1793 (ό. π. 293, 286). Όταν ο σύντροφος Μπουχάριν λέει ότι υπάρχουν άνθρωποι που παίρνουν 4.000 ρούβλια και για αυτό πρέπει να τουφεκιστούν, τότε ο Λένιν απαντά, ότι πρέπει να αναζητηθούν τέτοιοι άνθρωποι. Στο τέλος μάλιστα ενάντια στον Μπουχάριν έκανε μια παράθεση από μια «εγκεκριμένη μπροσούρα» του Κάουτσκι: «Δεν θα μπορέσετε να διαψεύσετε τη θέση του Κάουτσκι, ότι πρέπει να γνωρίζει κανείς τη μεγάλη παραγωγή από την εμπειρία» (ό. π. 301, 304 επ.). Ο Λένιν, ανέμενε όπως και πριν, το ξέσπασμα της επανάστασης στη Δύση. Αλλά μέχρι τότε πρέπει να μάθει κανείς περισσότερα για τη Δύση απ' ότι ο Πέτρος Ι «χωρίς εδώ να έχει ενδοιασμούς για τις βάρβαρες μεθόδους της πάλης ενάντια στη βαρβαρότητα» (ό. π. 333). Αυτή ήταν η πρώτη από τις πολλές αντιπαραθέσεις, μέχρι που ο Στάλιν έθεσε σ' αυτές ένα τέλος.

Δύο θέσεις του Μαρξ και του Ένγκελς διαψεύστηκαν

Για τους σημερινούς νέους συλλογισμούς στο ζήτημα της δημοκρατίας, ξεκινώ απ' το ότι σε κάθε περίπτωση δυό θέσεις των Μαρξ και Ένγκελς για το κράτος, μου φαίνεται ότι έχουν διαψευστεί. Κατά την πρώτη θέση πρόκειται για το γρήγορο πέταγμα του πολιτικού κελύφους, για το σύντομο μαρasmus του κράτους μετά τη νικηφόρα προλεταριακή επανάσταση. Η εξέλιξη στον «υπαρκτό σοσιαλισμό» δεν έδωσε καμιά ένδειξη για το σχηματισμό ενός κράτους «με τη μη πραγματική έννοια». Αυτό δεν αφορά μόνο την εξέλιξη στη Σοβιετική Ένωση, όπου το κράτος όλο και περισσότερο μετατράπηκε σε κεντρική κινητήρια δύναμη, η συγκεντροποίηση της εξουσίας έφθασε σε ένα παγκόσμια-ιστορικό αποκορύφωμα και το πολιτικό σύστημα σε μια, για την οικοδόμηση του σοσιαλισμού μη ώριμη χώρα, κάτω από συνθήκες καπιταλιστικής περικύκλωσης, της απειλής του πολέμου, έφερε πολλά υπερβολικά δικτατορικά, ακόμη και βάρβαρα χαρακτηριστικά, που υπερέβαιναν τις απαιτήσεις μιας παιδαγωγικής δικτατορίας [Erziehungsdiktatur]. Αλλά και στις χώρες, οι οποίες στην Ευρώπη μετά το 1945 διάβηκαν το δρόμο της λαϊκής δημοκρατίας, δεν γινόταν λόγος για απονέκρωση του κράτους, ακόμη και όταν συχνά γινόταν επίκληση στις αρχές της Παρισινής Κομμούνας, η Γερμανική Λαοκρατική Δημοκρατία (ΓΛΔ) χαρακτηρίστηκε ως «κράτος με τη μη πραγματική έννοια» [4]. Αποδείχτηκε ότι η σοσιαλιστική ιδιοκτησία στα μέσα παραγωγής απαιτούσε ένα κρατικό οικονομικό σχεδιασμό με μια περισσότερο ή λιγότερο κατευθυνόμενη μορφή, ότι η διανομή με βάση την απόδοση χρειαζόταν την κρατικά επικυρωτική νομική ρύθμιση, ότι κατά την συνέχιση της ύπαρξης των εκμεταλλευτριών τάξεων η καταστολή παρέμεινε αναγκαία, αλλά συνέχισε να υπάρχει και μετά την απαλλοτρίωσή τους, ότι κυρίως η εξωτερική αντιπαραθεση με τους αστούς γείτονες δεν μπορεί να τα βγάλει πέρα χωρίς το κράτος, φτάνοντας μέχρι το ακραίο, το χτίσιμο του τείχους στα δυτικά σύνορα της ΓΛΔ. Η καταστολή, ασφαλώς, στη πάροδο του χρόνου μειώθηκε, όμως παρέμεινε. Το κράτος σε καμιά περίπτωση δεν έπεσε από μόνο του. Δεν είναι λιγότερο ανθεκτικό απ' ότι οι νόμοι της αγοράς.

Η αλλοτινή ταύτιση της δικτατορίας του προλεταριάτου και της δημοκρατίας ως εξουσίας του λαού, αρνήθηκε ένα ειδικό πρόβλημα της δημοκρατίας, επειδή ούτως ή άλλως κυριαρχούσε ο λαός. Ο Λένιν απεναντίας, έκανε πάντα τη διάκριση ανάμεσα στη δικτατορική καταπίεση και τη δημοκρατία. Εκεί όπου υπάρχει καταπίεση, βία, δεν υπάρχει ελευθερία, δεν υπάρχει δημοκρατία. Χωρίς την άρση της κρατικής εξουσίας «ο αληθινός δημοκρατισμός, δηλαδή η ισότητα και η ελευθερία, δεν [είναι] εφικτός» [5]. Όσο διάστημα το κράτος υπάρχει ως όργανο εξαναγκασμού, η πλήρης δημοκρατία δεν είναι δυνατή. Μέχρι αυτού του σημείου, δε μπορούσε να έχει νόημα, να γίνεται λόγος για πλήρη λαϊκή κυριαρχία, αλλά «μόνο» για εκδημοκρατισμό του υφιστάμενου κράτους. Εκδημοκρατισμός δεν σημαίνει κυριαρχία ή εξουσία του λαού, αλλά αύξηση της επιρροής του πάνω στο «δικό του κράτος».

Θα μπορούσε τώρα να προβληθεί η αντίρρηση, ότι όλα αυτά προκύπτουν απ' το γεγονός, ότι ο σοσιαλισμός αναπτύχθηκε μόνο σ' ένα τμήμα του κόσμου. Για αυτό θέλω να προχωρήσω ένα βήμα παραπέρα και να ισχυριστώ, ότι στο προβλεπόμενο από εμάς μέλλον θα πρέπει να αποχαιρετίσουμε το στόχο για μια κοινωνία χωρίς εξουσία και κυριαρχία. Ο στόχος αυτός, διατυπώθηκε στο μαρξικό σχέδιο

της Παρισινής Κομμούνας και στη συνέχεια υιοθετήθηκε για ένα σύντομο διάστημα (1917) από τον Λένιν. Μετά, στη ΓΛΔ, χαρακτηρίστηκε ως ήδη πραγματοποιηθείς (η ΓΛΔ δεν είναι κράτος με την πραγματική έννοια). Η δημοκρατία δεν θεωρήθηκε ως ένα προοσιές εξέλιξης, αλλά ότι αυτή επιτεύχθηκε μια για πάντα.

Ο Ντομένικο Λοζούρντο χαρακτήρισε τους συλλογισμούς των Μαρξ και Ένγκελς, σχετικά με την απονέκρωση του κράτους, ως προσβλήσιμες. Αυτές [κατά τον Λοζούρντο] προέκυψαν από τις ιστορικές εμπειρίες με τις στρατιωτικές δικτατορίες στη Γαλλία αφενός, και αφετέρου από την αναγκαία απόρριψη της αναρχικής κριτικής, που ήταν ανάγκη να τηρηθεί. Επρόκειτο για μια προσπάθεια «νε ξεφύγει κανείς από την κατηγορία του ετατισμού». Ο Λένιν το 1917 στο «Κράτος και επανάσταση», στο αναγκαίο ξεκαθάρισμα με τον σοσιαλσβινισμό, θα υποβίβαζε [έτσι] τον μαρξισμό στο επίπεδο του αναρχισμού [6]. Νομίζω ότι σήμερα, για τον Λένιν, που έζησε στην Ελβετία, μια αναπτυγμένη καπιταλιστική χώρα, το σχέδιό του για την Κομμούνα, κατά κύριο λόγο προοριζόταν για την προώθηση της επανάστασης, όχι όμως για το νέο κράτος. Μόνο έτσι μπορεί μάλλον να ερμηνευτεί η γρήγορη αλλαγή παραδείγματος.

Υπάρχουν πολλές αιτίες για τη συνέχιση της ύπαρξης του κράτους για όλο το προβλεπόμενο μέλλον. Μόνο όσο διάστημα υπάρχει έλλειψη, θα πρέπει να υπάρχει ένα κράτος. Μια δραστική / ριζοσπαστική λύση για τη διάσωση του περιβάλλοντος είναι μάλλον αδύνατη ειδικά χωρίς τη χρήση του κράτους.

Στον ίδιο βαθμό διαψεύστηκε, δεύτερο, η υπόθεση των Μαρξ και Ένγκελς περί διαρκούς ενισχυόμενης συγκεντροποίησης του αστικού κράτους και της συνδεόμενης με αυτήν αντίληψης, ότι δεν μπορούν να υπάρξουν δημοκρατικές βελτιώσεις, συνεχίζουν να επιδρούν στο κομμουνιστικό κίνημα, αλλά και η αντίληψη των Μπέρνσταϊν και Κάουτσκι περί διαρκούς ανάπτυξης της δημοκρατίας, πάνω στην οποία στηρίζονται οι σοσιαλδημοκράτες.

Ο Μαρξ, απέναντι στην ανάπτυξη του κρατικού μηχανισμού του Ναπολέοντα ΙΙΙ, αντιπαραθέσε αντιστικτικά την επανάσταση. Αυτή η συγκεντροποίηση της εξουσίας συνεισέφερε στο να απαιτηθεί μια αντίστοιχη συγκεντροποίηση της αντι-εξουσίας, που εκφράζεται με τη μορφή της δικτατορίας του προλεταριάτου. Ο Πρώτος Παγκόσμιος πόλεμος με την ιδιαίτερη ενίσχυση του συγκεντρωτισμού του, προκάλεσε εκ νέου την απαίτηση για μια ισοδύναμη αντι-εξουσία. Ο φασισμός, ο οποίος αναπτύχθηκε στη συνέχεια στη Ευρώπη, φάνηκε ως απόδειξη για την αποφασιστικότητα της αστικής τάξης να υπερασπιστεί την κυριαρχία της με αδυσώπητη βία. Η συνεχής ανάπτυξη της δημοκρατίας δεν είχε λάβει χώρα. Πρώτα, μετά το 1945, υπήρξε πρώτη φορά για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα μια κρατική εξουσία με τη μορφή της αστικής αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας, η οποία σε κάποιο βαθμό στόχευε στην ενσωμάτωση. Αυτό οφειλόταν στην αποτυχία του φασισμού, στους αγώνες του αριστερού κινήματος, στην ανάπτυξη του κράτους πρόνοιας, αλλά και στον ανταγωνισμό των συστημάτων.

Σε γενικές γραμμές, σήμερα διασφαλίζεται το καθολικό εκλογικό δικαίωμα στα αναπτυγμένα αστικά κράτη, όπως επίσης η νομοθετική αρμοδιότητα του εκλεγμένου κοινοβουλίου, το οποίο απ' τη μεριά του αναθέτει στον πρωθυπουργό τον σχηματισμό κυβέρνησης. Πάνω σ' αυτή τη βάση υπάρχει όμως μια σειρά από τυπικούς και άτυπους περιορισμούς, που σε τελική ανάλυση αποκλείουν κι εδώ, το να γίνεται λόγος για κυριαρχία και εξουσία του λαού. Και εδώ, μπορεί επομένως να γίνεται λόγος για εκδημοκρατισμό με την έννοια μιας αύξησης της επιρροής του λαού στο αστικό κράτος.

Αστική (φιλελεύθερη) δημοκρατία και αποικιοκρατία

Ακόμη μια περαιτέρω άποψη έχει μεγάλη σημασία. Η εξέλιξη της αστικής-κοινοβουλευτικής δημοκρατίας και των δικαιωμάτων της περί ελευθερίας στο εσωτερικό, συνδέεται στενά με την αποικιοκρατική καταπίεση προς τα έξω. Ο κυνισμός της αλλοτινής και της σημερινής αστικής τάξης εκφράζεται στο ότι, από τις υφιστάμενες «δημοκρατικές» σχέσεις στο σπίτι [ΠΓ: δηλαδή στη συγκεκριμένη χώρα στην οποία δρα η αστική τάξη] συνάγει το δικαίωμα να εκμεταλλεύεται και να καταπιέζει άλλους λαούς, και αυτό

συμβαίνει ακριβώς στο όνομα της δημοκρατίας. Ένα έθνος όμως δε μπορεί να είναι ελεύθερο «και συγχρόνως να συνεχίζει να καταπιέζει άλλα έθνη», έγραψε ο Ένγκελς το 1847(MEW 4/417). Η συναίνεση του ιδίου λαού, το οποίο μάλιστα απολαμβάνει επίσης συγκεκριμένους καρπούς, δε μπορεί να δικαιολογήσει την καταπίεση άλλων λαών. Ως εκ τούτου, στην από τον Μαρξ γραμμένη εναρκτήρια ομιλία του στη νεοσύστατη Διεθνή Ένωση των Εργατών στις 28.9.1864, τονιζόταν το αίτημα, «οι απλοί νόμοι της ηθικής και του δικαίου, οι οποίοι θα έπρεπε να ρυθμίζουν τις σχέσεις των απλών πολιτών, να γίνουν υποχρεωτικοί ως υπέρτατοι νόμοι της επικοινωνίας ανάμεσα στα έθνη» (MEW 16/13).

Η ευθεία αντιτιθέμενη αντιπαραβολή περί καλών δημοκρατιών και κακών δικτατοριών και η συνδεόμενη με αυτήν άρση της τυπικής ισότητας των κρατών, αποτελεί το ιδεολογικό κέντρο της αστικής ιδεολογίας από το 1917. Συγκεκριμένα καθεστώτα καλού είδους επιτρέπεται να επιτίθενται σε καθεστώτα κακού είδους. Για τη σύγκρουση αυτή δεν ισχύει επομένως το διεθνές δίκαιο, όπως δηλώθηκε ανυπόκριτα στο ζήτημα του πολέμου στο Ιράκ. Αν κερδίσει κάποιος τον πόλεμο, τότε το κάλεσμα για ελεύθερες εκλογές έχει τελειώσει, επειδή [τότε] φοβάται μια αντιιμπεριαλιστική πλειοψηφία των «απελευθερωμένων».

Κάθε αντιπολίτευση ενάντια στον παγκόσμια δραστήριο ιμπεριαλισμό, όταν πιάνει μια ολόκληρη χώρα, πρέπει, αν πρόκειται να είναι διαρκής, να στηριχτεί στην κρατική εξουσία. Ακριβώς, για αυτό η πάλη ενάντια στα «κακόβουλα κράτη» αποτελεί ένα κεντρικό συστατικό στοιχείο της ιμπεριαλιστικής στρατηγικής. Το καθολικό εκλογικό δικαίωμα υπηρετεί εδώ την ίδια νομιμοποίηση, η έλλειψή του την απονομιμοποίηση του θύματος. Η τεράστια οικονομική και ιδεολογική επικράτηση του ιμπεριαλισμού μπορεί πράγματι να σημαίνει, ότι το «κακόβουλο κράτος» πρέπει να φοβάται μια τέτοια αυτο-νομιμοποίηση. Αυτό είναι αναμφίβολα ένα ουσιαστικό δημοκρατικό έλλειμμα. Ο Ντομένικο Λοζούρντο όμως θέτει δικαίως το ερώτημα: «Πως θα μπορούσε ο λαός της Νικαράγουας (1990, U.-J. Heuer) να επιλέξει ελεύθερα με το μαχαίρι τού εμπάργκο στο λαιμό και εν όψει της απειλής να συνεχιστεί η επίθεση σε μεγάλη κλίμακα;». Και για την Κούβα γράφει: «Μια νίκη του πλουραλισμού των κομμάτων, για παράδειγμα στην Κούβα, μετά από δεκαετίες ενός αδυσώπητου εμπάργκο και της πίεσης ενός τερατώδους στρατιωτικού μηχανισμού και του μηχανισμού των μέσων ενημέρωσης, θα βελτιώνε μεν τη θέση λίγων “αντιφρονούντων” και πιθανώς να γίνονταν πρόοδοι στην ελευθερία της γνώμης και των συγκεντρώσεων, ταυτόχρονα όμως θα καταστρέφονταν τα οικονομικά και κοινωνικά δικαιώματα, καθώς και τα εθνικά δικαιώματα του κουβανικού λαού, και στο διεθνές επίπεδο θα επιβεβαιωνόταν το δίκαιο του ισχυρότερου. Συνολικά, αυτό θα ήταν μια καταστρεπτική πανωλεθρία για την υπόθεση της δημοκρατίας» [7]. Ένα ιμπεριαλιστικό κράτος με ελεύθερες εκλογές δεν είναι δημοκρατικότερο από ένα κράτος το οποίο αντιστέκεται στην υπεροχή του με συγκεκριμένα δικτατορικά μέτρα και στο οποίο η πραγματική επιρροή των μαζών δεν είναι καθόλου μικρότερη. Η απαίτηση για ελεύθερες εκλογές, που απευθύνεται στα κράτη-θύματα, οδηγεί στη συνθηκολόγησή τους μέσω μιας κατάργησης του συστήματος. Η κριτική για έλλειψη δημοκρατίας στις πολιτικές κρίσεις των σοσιαλιστικών κρατών σήμαινε κριτική στην απουσία του δικαιώματος να καταργηθεί το σύστημα. Το σύστημα, αντιθέτως, κατά τις εκλογές στα ιμπεριαλιστικά κράτη, δεν τίθεται σε ψηφοφορία, οι πραγματικά (οικονομικά) ισχυροί δεν εκλέγονται και, ως εκ τούτου, δεν μπορούν επίσης να καθαιρεθούν με ψηφοφορία.

Η ιμπεριαλιστική πολιτική του πολέμου οδηγεί σήμερα και στην εσωτερική πολιτική σε οξυνόμενη καταστολή. Ο Ραλφ Ντάρεντορφ, αναφορικά με το πολιτικό σύστημα των αναπτυγμένων κρατών, ανέπτυξε μια εντελώς απαισιόδοξη πρόβλεψη: «Παγκοσμιοποίηση σημαίνει ότι ο ανταγωνισμός γράφεται με κεφαλαία γράμματα [ΠΓ: δηλαδή θεωρείται / είναι πολύ σημαντικός] και η αλληλεγγύη με μικρά [ΠΓ: δηλαδή όχι σημαντική]». Η παγκοσμιοποίηση [κατά τον Ντάρεντορφ] δεν είναι ωφέλιμη για τη δημοκρατία, επειδή «αφαιρεί την οικονομική βάση από τον μοναδικό τόπο διαμονής της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας ο οποίος λειτουργούσε μέχρι τώρα, το εθνικό κράτος». Αυτή, παρέχει περισσότερο υποστήριξη σε αυταρχικές παρά σε δημοκρατικές καταστάσεις. «Ένας αιώνας αυτοκρατισμού δεν είναι καθόλου η απίθανη πρόβλεψη για τον 21ο αιώνα» [8].

Όλα αυτά τονίζουν την ανάγκη να τεθεί υπό αμφισβήτηση η απόλυτη αντιπαραβολή μεταξύ δημοκρατίας -η οποία εστιάζεται στις εκλογές, αν όχι συρρικνώνεται σ' αυτές- και μιας δικτατορίας, η οποία νομιμοποιείται μέσω της υπεράσπισης των συμφερόντων του λαού. Μια σημαντική προσέγγιση για αυτό θα μπορούσε να αποτελέσει η έννοια του εκδημοκρατισμού ως έννοια-κλειδί.

Ο Λουτσιάνο Κάνφορα παρουσίασε μια περιεκτική «Σύντομη Ιστορία της δημοκρατίας» (Köln 2006) [9]. Για αυτόν η δημοκρατική πρακτική αρχίζει από τον 18ο αιώνα, κυρίως με τις δυο μεγάλες επαναστάσεις, τη γαλλική και τη ρωσική. Ως μέτρο στη σύγκριση της αγγλικής, της αμερικανικής (ΗΠΑ) και της γαλλικής επανάστασης επιλέγει τη σχέση τους με τη δουλεία (σ. 29 επ., 57 επ.). Ένα τελευταίο κεφάλαιο φέρει τον τίτλο «Ο Ψυχρός Πόλεμος: Η δημοκρατία σε υποχώρηση».

Η υποχώρηση της δημοκρατίας για τον Κάνφορα ξεκίνησε μέσω του μακαρθισμού (σ. 283), στον οποίο ανταποκρινόταν ο στόχος της πολιτικής του Rollback [10] της Σοβιετικής Ένωσης (σ. 285). Εδώ περιλαμβάνονται στην Ο. Δ. Γερμανίας ο Γκλόπκε [11] και η απαγόρευση του Κ. Κ. Γερμανίας (σ. 298) [12] και στη συνέχεια το εκλογικό πλαφόν του 5% που τέθηκε [13] ως πρώτη παρέμβαση στην αναλογική εκπροσώπηση. «Οι αποικιακοί πόλεμοι που πρακτικά διεξάγονταν χωρίς διακοπή» μόλυναν την ατμόσφαιρα (σ. 291). Ο Ντε Γκωλ εισήγαγε ένα μικτό εκλογικό σύστημα, ένα πλειοψηφικό (εκλογικό) σύστημα σε δυο εκλογικούς γύρους για να καταστρέψει το Κομμουνιστικό Κόμμα. Οι κομμουνιστές κέρδισαν το 20,1% των ψήφων, αλλά μόνο 10 έδρες. Έτσι ξεκίνησε η κυριαρχία του μικτού συστήματος (σ. 303 επ.). Αναγκαστικά για τους ψηφοφόρους του Κομμουνιστικού Κόμματος «υπήρχαν δυο συμφέρουσες επιλογές: είτε να ψηφίσουν αμέσως το κόμμα το οποίο (στο δεύτερο εκλογικό γύρο, U.-J. Heuer) ωφελείται από την ψήφο τους, είτε να μην πάνε καθόλου στις κάλπες» (σ. 307 επ.). Πρόκειται «εκ νέου για έναν άλλο δρόμο που αφορά στο φαινόμενο, το οποίο ήταν τυπικό για τις εποχές του περιορισμένου εκλογικού δικαιώματος: για μια δραστική μείωση της αντιπροσώπευσης των λιγότερο “ανταγωνιστικών” τάξεων» δηλαδή την «εφαρμογή του “μικτού συστήματος”», «λίγη δημοκρατία και πολλή ολιγαρχία» (σ. 308). Παρεμπιπτόντως, σε μια κοινή σύσκεψη των επιτροπών για τη Γερμανική Ενοποίηση στις 26 Ιουλίου 1990, ήρθα αντιμέτωπος ακριβώς μ' αυτό το ζήτημα, όταν ήρθε στη συζήτηση το ζήτημα της ρήτρας του 5% για τη συνολική εκλογική περιοχή. Ο Ρίχαρντ Σρέντερ (SPD / ΓΛΔ) δήλωσε ότι το κοινοβούλιο «δεν είναι μια βουλή των αντιπροσώπων η οποία πρέπει να αντανακλά όσο το δυνατό πιο ολοκληρωμένα το πολιτικό φάσμα της χώρας. Αυτό είναι δουλειά των μέσων ενημέρωσης» και σ' αυτό βρήκε συμπαράσταση από τον Χανς-Γιόχεν Φόγκελ (SPD / Ο. Δ. Γερμανίας) με τα λόγια, «Ο κατακερματισμός των κομμάτων υπήρξε μια από τις αιτίες και τις δυσκολίες για το τέλος της Δημοκρατίας της Βαϊμάρης». Ταυτόχρονα πέφτει η αποτελεσματικότητα των κοινοβουλίων και η υπόληψη των βουλευτών. «Η “ήπια” κατάργηση του καθολικού εκλογικού δικαιώματος αντισταθμίζεται από τη φιλική παραχώρηση να γίνεται νομιμοποίηση σε τακτικά χρονικά διαστήματα μέσω των εκλογών» (σ. 312). Ο στόχος βρίσκεται στο «να αποτραπούν οι ριζοσπαστικές μειοψηφίες στις “κοινωνίες της αφθονίας” να έχουν λόγο σ' αυτό το σύστημα και να το διαταράσσουν» (σ. 315). Νικά μια μικτή κατάσταση, στο κέντρο της οποίας μετρούν μόνο οι πλούσιοι. «Και ο υπόλοιπος κόσμος με το όπλο στο χέρι παρατάσσεται στη σειρά» (σ. 324).

Ο Κάνφορα καταλήγει στη συνέχεια, με μια αναφορά στον Αριστοτέλη, ο οποίος «απελευθερώνει» τη δημοκρατία «από την αντίληψη της απλής αριθμητικής πλειοψηφίας». Ο Μπενεντέτο Κρότσε ήταν εναντίον της δημοκρατίας, επειδή, για να μιλήσουμε με τα λόγια του Αριστοτέλη, «συνέδεε» τις ταξικές σχέσεις «με μια τάση “υπεροχής του δήμου”». Ο Τοκβίλ υποστήριξε την ελευθερία ενάντια στη δημοκρατία (σ. 354 επ.). Τον 20ο αιώνα μετατράπηκε στη συνέχεια σε έναν θετικό αντίποδα του «σοσιαλισμού» ή του «κομμουνισμού». Ο Άρθουρ Ρόζενμπεργκ ορθώς επισήμανε, «ότι δε μπορεί κάποιος να συρρικνώσει τη “δημοκρατία” σ' ένα συνώνυμο του “κοινοβουλευτικού συστήματος” και ότι η Ρωσία το πρώτο έτος της επανάστασης ήταν μια “δημοκρατία”, ενώ η σύγχρονή της γαλλική Τρίτη Δημοκρατία ήταν μια “ολιγαρχία”» (σ. 355).

«Αυτό που στο τέλος -ή καλύτερα: στην παρούσα κατάσταση πραγμάτων- κέρδισε το πάνω χέρι, είναι η

“ελευθερία”. Η ελευθερία είναι έτοιμη να νικήσει τη δημοκρατία. Ασφαλώς, όχι η ελευθερία όλων, αλλά εκείνων που βγαίνουν από την ανταγωνιστική πάλη ως οι “ισχυρότεροι” (ανεξάρτητα απ’ το αν είναι κράτη, περιοχές ή άτομα).» Η ελευθερία όμως, ή κυριαρχεί ολοκληρωτικά ή καθόλου «και κάθε περιορισμός προς όφελος των λίγων “ισχυρών” θα σήμαινε περιορισμό των άλλων» (σ. 256). Η ελευθερία νίκησε στις πλούσιες χώρες. «Η δημοκρατία μετατοπίστηκε σε μια άλλη εποχή και θα επανασχεδιαστεί από άλλους ανθρώπους. Ίσως όχι πλέον από Ευρωπαίους». (σ. 357).

Με το συμπέρασμα τούτο αναπτύχθηκε ένα άλλο ζεύγος αντιθέτων: Ολιγαρχικός φιλελευθερισμός (συνδεδεμένος με (νεο-)αποικιοκρατία) ή δημοκρατισμός. Μπορεί μολαταύτα να βρίσκεται προς το συμφέρον του εκδημοκρατισμού, να χρησιμοποιεί βία για να περιορίζει τις ελευθερίες. Ο ισχυρισμός, ότι κάθε βήμα πρέπει να είναι δημοκρατικό, δεν είναι τίποτα άλλο παρά [κενή] φράση. Ο Μπέρτολτ Μπρεχτ έγραψε στην εξέγερση των «απόλυτα Ειλικρινών»: Αυτή «η Ιστορία δείχνει, πώς αποτυγχάνει μια επιχείρηση στην εισαγωγή της δημοκρατίας μέσω της (πρώρης) δημοκρατίας. Η επεξεργασία μιας βάσης για τη δημοκρατία, μπορεί να επιτευχθεί σε σπάνιες περιπτώσεις με δημοκρατικό τρόπο». Η δημοκρατική συμπεριφορά είναι «μια τέτοια συμπεριφορά, που κάνει δυνατή τη δημοκρατία, όχι αυτή, που παρουσιάζει τη δημοκρατία» [14]. Η βία μπορεί να εμποδίσει αυτό το προτσές, αλλά και να το προωθήσει. Ο διάλογος ανήκει στη δημοκρατία. Η ολοκληρωτική δημοκρατία όμως όλων σε κάθε βαθμίδα της εξέλιξης στο προβλεπόμενο μέλλον είναι μάλλον αδύνατη.

Ο Uwe-Jens Heuer (1927 - 2011) ήταν νομικός, καθηγητής πανεπιστημίου στη Γερμανική Λαοκρατική Δημοκρατία (ΓΛΔ), μεταξύ των άλλων, διευθυντής του τομέα «Θεωρητικά Ζητήματα του Κράτους και του Δικαίου της Οικονομικής Διεύθυνσης» στο Ινστιτούτο για τη Θεωρία του Κράτους και του Δικαίου της Ακαδημίας Επιστημών της ΓΛΔ. Πίσω του άφησε ένα ιδιαίτερα πλούσιο συγγραφικό έργο (ΣΤΜ).

Σημείωση: Το αρχικό κείμενο φέρει τον τίτλο «Η Οκτωβριανή Επανάσταση και το σχέδιο-της-Κομμούνας του Καρλ Μαρξ».

Πηγή: Marxistische Blätter, τεύχ. 5, 2007

orizondas.blogspot.gr

Σημειώσεις και παραπομπές

MEW = Marx-Engels Werke = Έργα των Μαρξ-Ένγκελς

LEW = Lenin Werke = Έργα του Λένιν

Επεξήγηση: Όταν στο κείμενο αναφέρεται π.χ. MEW 18/96, ο πρώτος αριθμός αναφέρεται στον τόμο και ο δεύτερος στη σελίδα.

[1] Πρόκειται για ένα είδος βόα που φτάνει συνήθως σε μήκος και τα τρία μέτρα (ΣΤΜ).

[2] LEW 23/372, Berlin 1955.

[3] L. Trotzki: Mein Leben, Berlin 1990, σ. 297 επ.

[4] Βλ. εδώ στο έργο του U.-J. Heuer: Marxismus und Demokratie, Berlin και Baden-Baden 1989, σ. 363-367, τους παρατιθέμενους συγγραφείς.

[5] W. I. Lenin: Staat und Revolution 1917, LEW τομ. 25, Berlin 1960, σ. 475, W.I. Lenin: Thesen und Referat auf dem I. Kongress der Kommunistischen Internationale, 1919, LEW τομ. 28, Berlin 1959, σ. 481.

[6] D. Losurdo: Der Marxismus Antonio Gramscis, Hamburg 2000, σ. 95-97, σ. 109, σ. 97.

[7] D. Losurdo: Die Demokratie als universeller Wert, Marxistische Blätter 2001, τευχ. 1, σ. 23, 22.

[8] R. Dahrendorf: An der Schwelle zum autoritären Jahrhundert, DIE ZEIT 14.11.1997.

[9] Το βιβλίο αυτό του Λουτσιάνο Κάνφορα έχει εκδοθεί και στην ελληνική γλώσσα με τίτλο: Η δημοκρατία. Ιστορία μιας ιδεολογίας, εκδ. Μεταίχιμο. Οι παραθέσεις στο παρόν κείμενο γίνονται με βάση τη γερμανική έκδοση (ΣτΜ).

[10] Rollback (αγγλ. «ρίχνω πίσω», «απωθώ») είναι η έννοια η οποία χαρακτηρίζει την εκπεφρασμένη πρόθεση των ΗΠΑ κατά την διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, να επεκτείνουν την επιρροή της Δύσης και να απωθήσουν εκείνη της Σοβιετικής Ένωσης. Υπό τον υπουργό των Εξωτερικών των ΗΠΑ John Foster Dulles, αναπτύχθηκε για το Rollback μια στρατηγική που βασιζόταν στην ίδια πυρηνική υπεροχή. Περιελάμβανε επίσης την ετοιμότητα για ένοπλες αντιπαραθέσεις. Στη δεκαετία του 1980 ειδώθηκε ξανά ως μέρος του δόγματος Ρήγκαν, όπου εδώ εφοδιάζονταν οι αντικομμουνιστές «αντάρτες» με όπλα, με στόχο να ανατραπούν οι αντιιμπεριαλιστικές κυβερνήσεις, ιδιαίτερα στο Αφγανιστάν, την Αγκόλα και τη Νικαράγουα (ΣτΜ).

[11] Ο Χανς Γκλόπκε [Hans Globke] (1898 - 1973) ήταν νομικός, εργάστηκε στο υπουργείο Εσωτερικών της Πρωσίας και μετέπειτα του Τρίτου Ράιχ. Συνέταξε μια σειρά από νόμους της φασιστικής Γερμανίας, μεταξύ αυτών, ήταν και ένας από εκείνους που συνέταξαν τους ρατσιστικούς Νόμους της Νυρεμβέργης. Από το 1953 έως το 1963 ήταν υπεύθυνος της καγκελαρίας υπό τον καγκελάριο Κόνραντ Άντεναουερ στη Δυτική Γερμανία. Είναι ένα από τα χαρακτηριστικά παραδείγματα συνέχειας των ελίτ στη διοίκηση ανάμεσα στο Τρίτο Ράιχ και τη Δυτική Γερμανία (ΣτΜ).

[12] Το Κομμουνιστικό Κόμμα Γερμανίας (KPD) απαγορεύτηκε στη Δυτική Γερμανία στις 17 Αυγούστου 1956 επί καγκελάριου Άντεναουερ. Στις εκλογές του 1949 είχε πάρει 5,6% (το ποσοστό αυτό αντιστοιχούσε σε 1.361.706 ψήφους). Η κύρια κατηγορία ήταν, ότι είναι «κόμμα εχθρικό προς το Σύνταγμα». Τού αφαιρέθηκαν οι βουλευτές, ενώ ακολούθησαν δίκες ενάντια σε χιλιάδες μέλη και στελέχη του. Πολλοί από αυτούς φυλακίστηκαν. Το 1968 το KPD αναγκάζεται να αλλάξει την ονομασία του σε DKP (Γερμανικό Κομμουνιστικό Κόμμα) ώστε να νομιμοποιηθεί. Από την σημερινή Ομοσπονδιακή Υπηρεσία Συντάγματος το σημερινό DKP χαρακτηρίζεται ως αριστερό εξτρεμιστικό κόμμα. Σε χιλιάδες μέλη και στελέχη του τούς έχει απαγορευτεί να εργάζονται στο δημόσιο, ιδιαίτερα ως δάσκαλοι και καθηγητές. Η αστική δημοκρατία σε όλο της το μεγαλείο! (ΣτΜ).

[13] Το πλαφόν του 5% που ψηφίστηκε με νόμο από τα αστικά κόμματα της Δυτικής Γερμανίας και ισχύει από τις 8 Ιουλίου 1953, ορίζει ότι για να εισέλθει ένα κόμμα στο κοινοβούλιο πρέπει να πάρει τουλάχιστον το 5% των έγκυρων ψηφοδελτίων. Η δικαιολογία που προβλήθηκε ήταν ότι έτσι εμποδίζεται ο «κατακερματισμός» του κοινοβουλίου. Κύριος στόχος κι εδώ ήταν να εμποδιστεί η είσοδος του KPD στο κοινοβούλιο (ΣτΜ).

[14] B. Brecht: Tui-Geschichten, 1933, Große kommentierte Berliner und Frankfurter Ausgabe XVII 1989 σ. 105.